

Pankkien huolena kannattavuus ja toimintamallien kestävyys

19.5.2016 – Euro & talous 2/2016 – Rahoitusvakaus

Kimmo Koskinen
Vanhempi ekonomisti

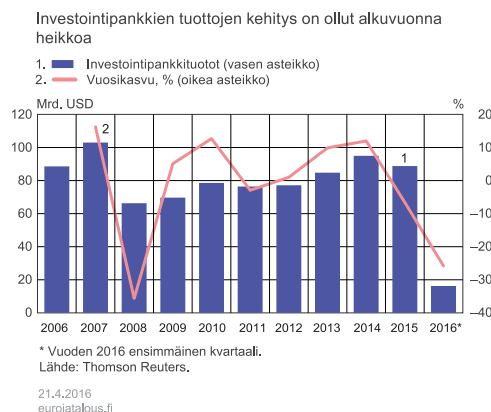
Euroopan pankkisektorin vuosi alkoi epävakana, ja markkinaturbulenssi oli vuoden 2016 alkupuolella voimakasta. Epävarmuus on kuvastanut maailmantalouden kasvunäkymiä koskevien huolien lisääntymistä. Markkinaheiluntaa ovat voimistaneet energiasektorin luottoriskien kasvu, heikko markkinalikviditeetti sekä epävarmuus raha- ja talouspolitiikan kyvystä tukea talouskasvua. Globaaleihin kasvunäkymiin liittyvä epävarmuus on kohdistunut voimakkaasti myös pankki- ja finanssisektoriin, joka on erityisen herkkä taloussuhdanteiden muutoksille. Vaikka Euroopan pankkisektorin kannattavuus ja likviditeettiasema ovat viime vuosina keskimäärin parantuneet ja vakavaraisuus kohentunut, kohdistuu pankkitoimintaan monia riskejä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Huolenaiheeksi on nähty etenkin pankkien pitkän ajan kannattavuus ja toimintamallien kestävyys.

Markkinaepävarmuus on heikentänyt suurten pankkien lyhyen ajan näkymiä

Rahoitusmarkkinoihin liittyvä epävarmuus on heikentänyt etenkin suurien investointipankkien kannattavuutta lyhyellä aikavälillä. Vaikka alkuvuoden 2016 markkinaepävakauden vaikutukset esimerkiksi pankkien varainhankinnan kustannuksiin näyttäisivät jääneen lyhytaikaisiksi ja kohdistuneen merkittävimmin vain

kaikista riskillisimpiin instrumentteihin, on epävarmuus näkynyt investointipankeille tärkeiden komissio-, palkkio- ja kaupankäyntituottojen vähentymisenä. Tästä syystä liiketoiminnaltaan enemmän markkinaolosuhteista riippuvaisten investointipankkien osakkeisiin onkin kohdistunut viime aikoina enemmän hinnanlaskupainetta kuin muiden pankkien osakkeisiin. Vuositasolla mitattuna palkkiotuotot ovat pienentyneet vuoden 2016 ensimmäisellä neljänneksellä lähes 30 % edellisvuotisesta.^[1] Vaikka tilanne on helmikuun lopun jälkeen vakautunut, rahoitusmarkkinat ovat hyvin haavoittuvia merkittäviin markkinaliikkeisiin ja -tunnelman äkillisiin muutoksiin nähden.

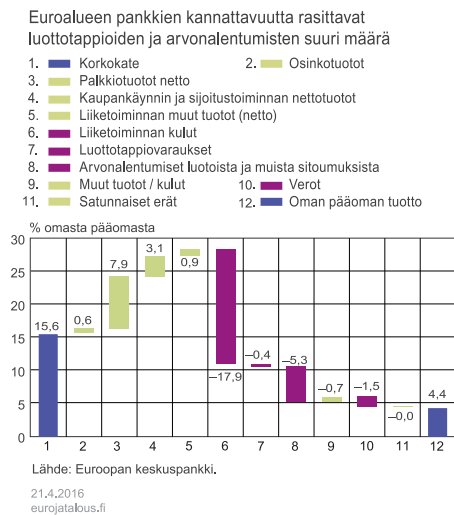
Kuvio 1

Finanssi- ja velkakriisin perintö rasittaa kannattavuutta

Markkinariskien lisäksi Euroopan pankkien kannattavuutta nakertaa edelleen finanssi- ja velkakriisin perintö. Suurimpina haasteina pidetään erityisesti matalien korkojen ympäristöä sekä järjestämättömien lainojen ja luottotappioiden huomattavaa määrää. Heikosta talouskasvusta ja rahapoliittisesta elvytyksestä juontuva korkotason mataluus sekä lyhyiden ja pitkien korkojen eron pienuus ovat kutistaneet eurooppalaisten pankkien korkotuottoja. Korkotuotot ovat pankkien liiketoiminnan kannalta merkittävä erä, sillä korkotuottojen ja korkomenojen erotus eli korkokate vastaa keskimäärin 55:tä prosenttia Euroopan pankkien liiketoiminnan tuotoista.^[2] Tosin osalla Euroopan pienistä osuus- ja säästöpankeista korkokatteen merkitys on tätäkin suurempi eli peräti 70–80 %. Lisäksi korkotason mataluus vähentää pankkien mahdollisuuksia kasvattaa korkokatettaan uudella luotonannolla, sillä pankkien varainhankinnan ja luotonannon välinen marginaali kapenee lyhyiden ja pitkien korkojen välisen eron pienessä.

1. Thomson Reuters Global investment Banking Review (1/2016).

2. EBA (2015) Risk Assessment of European Banking System.

Kuvio 2

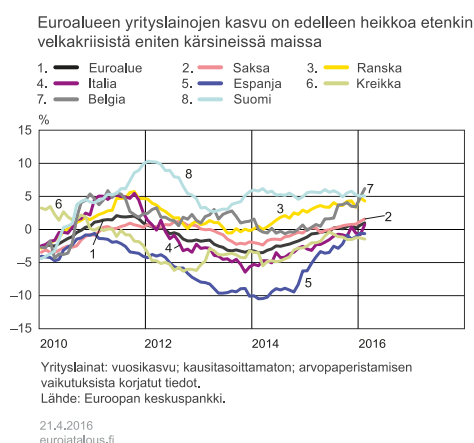
Matalien korkojen vaikutukset pankkien kannattavuuteen vaihtelevat kuitenkin merkittävästi pankki- ja maakohtaisesti. Vaikutukset riippuvat pankkien kyvystä siirtää kustannuksia asiakkaille, pankkien varainhankinnan rakenteesta ja tuottorakenteesta. Myös maittaisilla perinteillä, kuten kiinteä- ja vaihtuvakorkoisten lainojen osuuksilla, on iso merkitys matalan korkotason kannattavuusvaikutuksiin. Toisaalta keskuspankkien epätavanomaiset rahapoliittiset toimet tukevat pankkien kannattavuutta pienentämällä pankkien varainhankinnan kustannuksia ja ovat myös lyhyellä aikavälillä lisänneet arvopaperien myynnistä saatuja voittoja. Pankkien kannattavuusnäkyviä parantavat lisäksi myös taloustilanteen asteittainen elpyminen osassa Euroopan maita, pankkien kustannusten karsiminen sekä toimintojen virtaviivaistaminen.

Matalien korkojen ympäristön ohella järjestämättömät lainat heikentävät Euroopan pankkien kannattavuutta ja luotonantokykyä. Järjestämättömistä lainoista tuleeekin helposti pankkien kannalta itseään ruokkiva noidankehä, josta ulospääsy on osoittautunut haastavaksi. Järjestämättömät lainat heikentävät pankkien kannattavuutta, koska pankit joutuvat varautumaan tuleviin tappioihin keräämällä varauksia, mikä vähentää liiketoiminnan tuottoja. Taseessa olevista järjestämättömistä lainoista ei myöskään tule tuottoja, kuten normaaleista saamisista. Lisäksi se osuus järjestämättömistä lainoista, jota ei ole katettu varauksilla, sitoo paljon pääomia, koska ongelmalainoilla on usein suuremmat riskipainot. Ongelmalainat heikentävät niin ikään pankkien taseita, mikä kasvattaa pankkien varainhankinnan kustannuksia, sillä sijoittajat vaativat riskillisemmältä sijoitukselta parempaa tuottoa.

Eurooppalaisilla pankeilla on edelleen lähes 1 000 mrd. euron edestä järjestämättömiä lainoja taseissaan. Ongelma on kuitenkin merkittävä lähinnä euroalueen velkakriisistä eniten kärsineissä maissa, joissa järjestämättömien lainojen määrät ovat pysyneet suurina talouden asteittaisesta elpymisestä huolimatta. Näissä maissa myös pankkien kyky luotottaa reaalityaloutta on järkkynyt ja luotonannon nettovirrat ovat edelleen selvästi negatiiviset. Lisäksi yksityisen ja julkisen sektorin velkataso on edelleen monissa maissa varsin korkea ja yritysten lainanhoitokyky heikko. Etenkin yrityssektori ja erityisesti Etelä-Euroopan maissa talouden kannalta merkittävä PK-yrityssektori kärsivät

edelleen hoitamattomien lainojen suuresta määrästä.^[3] Riskillisemmän luotonannon lisääminen edellyttää pankeilta lisäpääomia. Uuden pääoman hankkiminen heikon kannattavuuden aikana on ollut hankalaa, sillä pankkisektorin arvostustaso on markkinaturbulenssin jäljiltä erittäin alhainen, mikä vaikeuttaa rahoituksen saantia tai tekee lisäpääoman hankkimisen osake-emissioiden kautta liian kalliiksi. Pankkien on pitänyt myös sopeuttaa taseitaan vastaamaan kiristyvän sääntelyn vaatimuksia.

Järjestämättömien lainojen suuren määrän vuoksi pankkien vakavaraisuuden vahvistaminen on erityisen tärkeää, sillä se vähentää pankkisektoria kohtaan tunnettua epävarmuutta markkinoilla, vahvistaa pankkien varainhankintaa ja parantaa niiden luotonantokykyä jatkossa. Tarvittavia toimenpiteitä järjestämättömien lainojen ongelman ratkaisemiseksi on alettu tehdä, mutta tämä vie aikaa, sillä yhtä kaikille sopivaa ratkaisua ei ole olemassa. Toimenpiteiden tulee olla myös laaja-alaisia ja käsittää mm. lainsäädännölliset muutokset, järjestämättömien lainojen jälkimarkkinoiden kehittämisen, pankkisektorin konsolidaatiotoimet ja erilaiset julkisen sektorin toimet. Myös uudet Euroopan laajuisen kriisinratkaisulainsäädännön tuomat rajoitteet pitää ottaa huomioon entistä tarkemmin.

Kuvio 3

Uudet toimijat ja toimintamallit haastavat perinteisen pankkitoiminnan

Kannattavuusongelmien pitkittymisen vuoksi yli 30 % Euroopan pankkiviranomaiselle (EBA) raportoivista pankeista kertoo kyselytietojen perusteella edelleen toteuttavansa muutoksia liiketoimintamalleihinsa. Euroopan pankkiviranomaisen mukaan pankit suunnittelevat sopeuttavansa etenkin investointipankki- ja ulkomaantoimintojaan sekä vähentävänsä suuririskistä luotonantoon. Kannattavuusongelmien lisäksi pankit ilmoittavat syiksi pääasiassa kiristyvän sääntelyn sekä uusien toimijoiden ja toimintamallien tulon markkinoille. Uudet toimijat ja toimintamallit haastavatkin perinteiset pankit toden teolla seuraavien vuosien aikana.

Uudet toimijat tai toimintamallit voidaan jakaa pääosin kahteen luokkaan. Ensinnäkin

3. EBA (joulukuu 2015) Risk Assessment of the European Banking System.

viime vuosien kasvava rahoitusinnovaatioiden (Fintech) ja digitalisaation hyödyntäminen sekä perinteisen pankkisektorin lisääntyvä sääntely ovat muuttaneet kilpailuasetelmia rahoitusmarkkinoilla ja maksuliikenteessä. Etenkin Yhdysvalloissa, Isossa-Britanniassa sekä nousevissa talouksissa, kuten Kiinassa, erilaiset digitalisaatiota ja sosiaalista mediaa hyödyntävät toimijat, kuten vertaislainaajat (peer-to-peer lending) ja joukkolainaajat ovat saaneet nopeasti markkinaosuuksia esimerkiksi kulutus-, opinto- ja PK-yritysluotonannossa. Vaikka uutta tekniikkaa hyödyntävien toimijoiden kehitystä on vaikea arvioida, niillä voi olla merkittäviä vaikutuksia pankkien kannattavuuteen. Citibank arvioi pankkien menettävän noin 17 % tuotoistaan vuoteen 2023 mennessä uusille toimijoille. Muutoksen voimakkuus riippuu kuitenkin myös pankkien itsensä kyvystä omaksua uusia innovaatioita ja toimintamalleja.

Uusinta teknistä kehitystä hyödyntävien toimijoiden lisäksi pankkien liiketoiminnasta kilpailevat erilaiset perinteisemmät toimijat, kuten pääomasijoitusyhtiöt, sijoitusyhtiöt ja varallisuudenhoitajat. Näiden toimijoiden tuloa markkinoille vauhdittaa etenkin kevyempi sääntely suhteessa pankkeihin. Pankkien supistaessa toimintojaan erilaiset kiinteistö-, hedge- ja velkarahastot ovat laajentamassa sijoitustensa kohdentamista arvopapereista luotonantoon. Euroopassa uudentyypiset velkarahastot myöntävät lainoja pääasiassa keskisuurille isoriskisille yhtiöille, joissa vaihtoehtoisten rahoituskanavien tarve on kasvanut pankkien supistaessa suuren riskin luotonantoon. Tiedontuottaja Preqinin mukaan erilaiset velkarahastot keräsivät vuonna 2015 globaalisti noin 85 mrd. dollarin verran uutta pääomaa ja hallinnoitavien varojen määrä kasvoi noin 520 mrd. dollariin.

Mikäli uusien toimijoiden merkitys luottomarkkinoilla kasvaa nykyistä vauhtia, on näillä toimijoilla jatkossa merkittävä rooli yksityisen sektorin luotonannossa. Riskinä on kuitenkin, että rahoituksenvälitys siirtyy toimijoille, joiden valvonta on vähäisempää, kokemus pankkitoiminnasta ja siihen liittyvistä riskeistä niukka ja toiminnan läpinäkyvyys huonompi kuin pankkien tapauksessa. Myös riskejä lieventävät makrovakaustyökalut puuttuvat sektorilta lähes kokonaan ja niiden käyttöönotto on vaikeaa.

Avainsanat

riskit, kannattavuus, pankkisektori